

Kejsarn av Portugallien

Albert Engström

Kejsarn av Portugallien

efter Selma Lagerlöf

av Christian Lanciai (2007)

Personerna:

Jan Andersson i Skrolycka
Kattrinna, hans hustru
Klara Gulla, deras dotter
Lars Gunnarsson
hans bodbetjänt
Gammelmoran, hans svärmor
Prästen
Klockaren
Karl Karlsson, riksdagsman i Storvik
Stoll-Ingborg, Jans systerdotter
Ingenjören
Agrippa Prästberg
August Där Nol
Löjtnant Liljecrona
hans hustru
en överste
en dräng
Börje
Notbindarn Ol'Bengtsa
Nils, hans son
Lars Gunnarssons hustru
Linnart Björnsson

bönder
pojkar
kalasgäster
barn

Handlingen utspelar sig i Värmland under 1820-30-talet.

Copyright © Christian Lanciai 2007

Kejsarn av Portugallien

Akt I scen 1. I stugan.

Kattrinna Far din dröjde länge i skogen idag.
Klara Något måste ha hänt, men det har knappast drabbat honom ännu.
Kattrinna Du talar som vanligt så att det kan betyda vad som helst.
Klara Det är för att jag håller mig till sanningen.
Kattrinna Du är precis som far din: så ärlig att ingen fattar något.
Klara Jag och far känner varandra.
Kattrinna Ja, han blev en annan mänska när du föddes. Innan var han som vilken backstugusittare som helst: vresig och svår, på dåligt humör för det mesta, aldrig nöjd och alltid redo att klaga för det minsta. Så kom du till världen, och så blev han motsatsen, fastän han minst av allt önskat dig till världen.
Klara Det går inte alltid som man önskar.
Kattrinna Det märkvärdiga är, att fastän du var den minst önskade dottern av alla för din far, så har aldrig någon dotter varit så älskad av sin far som du.
Klara Jag vet, mor. Nu kommer han.
(*Jan Andersson kommer in i stugan, trött och färdig.*)
Kattrinna Du kommer sent hem, Jan.
Jan Inget gick som det skulle idag. Erik i Falla blev under ett träd. Vi fick anlita Lars Gunnarsson till hjälp, och han gjorde som vanligt allting fel.
Kattrinna Gick Erik i Falla åt?
Jan Inte helt men nästan. När vi äntligen fick ut honom under trädet, efter att Lars Gunnarsson sölat bort hela dagen, hade han bara några sår och skråmor men inga brutna ben. Nu ligger han till sängs i alla fall i svår förkylning för att han fick vänta så länge.
Kattrinna Tror du Lars Gunnarsson sölade med vilje?
Jan Nej, det tror jag inte, fastän han får arva sin svärfar. Han bara är en sådan mänska som gör allting fel.
Klara Om Erik i Falla dör och Lars Gunnarsson tar över kan vad som helst hända.
Jan (ömt) Hur mår du, tösen min?
Klara Det har hänt något så märkvärdigt, far. Jag råkade en gårdfarihandlare som till varje pris ville ge mig tyg till en röd klänning.
Jan Sådant har vi inte råd med.
Klara Det sade jag också till honom, men då skänkte han det åt mig gratis. "Det är skam att en så vacker flicka inte ska få de kläder som passar henne" sade han, och skräddaren där var ense med honom, och nu syr han klänningen gratis åt mig.
Jan (sätter sig) Det var väldigt.
Kattrinna Var det rentav siden?
Klara Nej, men det liknar och blir nästan lika fint.
Jan En röd klänning åt Klara Gulla. Då blir hon som en drottning.
Klara Det var vad gårdfarihandlaren sade också innan han försvann. Han ville ha det så.
Jan Ja, inte kan vi tacka nej till så vänliga gåvor, eller hur, Kattrinna?
Kattrinna Nej, naturligtvis inte. Inte har Klara Gulla någonsin blivit bortskämd.
Klara (glad) Så jag får ha den när den är klar?
Jan Självklart, min flicka.
Klara (omfamnar) Vad far är snäll!
Jan (kramar henne ömt) Därför är jag din far.

Scen 2. I kyrkan.

Prästen Nu har den där Jan Andersson i Skrolycka av någon anledning styrt ut sin dotter i rödaste siden, så att det skär allt hyggligt folk i ögonen där hon sitter mitt i kyrkan som en annan självlysande hora. Det går inte an. Kan du be dem komma till mig, så får jag predika för dem en smula.

Klockaren Men klänningen passar henne.

Prästen Naturligtvis passar den henne! Det är inte det! Det är färgen och omständigheterna! Hämta nu hit dem! (*Klockaren går.*)

Att de inte ser det själva, att man som ung vacker flicka inte kan sätta sig mitt i kyrkan i rödaste skrikigaste siden!

(*Klockaren kommer tillbaka med Jan, Klara och Kattrinna.*)

Jan Pastorn ville tala med oss.

Prästen Ja, det ville jag verkligen. Hör nu här, Jan i Skrolycka, visserligen skulle jag kunna uppträda i guldkors med guldkedja om halsen och synas nästan som en biskop, men jag gör det inte, för jag vill inte verka förmer än vad jag är.

Jan Vad vill pastorn säga med det?

Klara Pastorn menar att jag inte bör gå i kyrkan för att visa upp mig som jag är. Men pastorn vet ingenting. Den här klänningen fick jag gratis av en skräddare som sydde till den särskilt för mig av tyg som jag fick gratis av en gårdfarihandlare som ämnade det särskilt för mig, och det är inte siden fastän det liknar. Jag menar att det var någon mening med att jag skulle få just den här klänningen och bära den, varför jag gör det. Ser pastorn någon annan mening?

Prästen Jag menar bara, min gode Jan, att om flickan får styra ut sig så där så kan man sedan snart inte få henne att gå i vanliga kläder mera.

Jan Och jag menar, pastorn, att om min dotter skulle gå mera anständigt klädd som det passar henne, skulle hon vara fin som solen själv, för som solen själv har hon enbart varit en glädje för oss ända sedan hon föddes.

Prästen (blir betänksam och betraktar dem alla tre, de fattiga föräldrarna och den strålande flickan) Är det så, min dotter, att du varit till ljus och glädje för dina fattiga föräldrar i all din tid, så kan du bära din dräkt med heder. Ursäkta att jag påpekade saken utan att veta någonting om den. Ni kan gå. Det bästa vi vet här i livet är barn som kan skaffa lycka åt far och mor.

Jan Tack, pastorn. Ja, om någon är en heder åt sina föräldrar är det hon.

(*Familjen går ut igen.*)

Prästen (tankfull) Jag vet inte vad det är, men något betyder det alldeles säkert.

Scen 3. I stugan.

Kattrinna Jag vet inte vad de vill, men de har suttit där länge.

Jan Jag är rädd att Lars Gunnarsson har ont i sinnet mot mig.

Kattrinna Varför skulle han ha det?

Jan Varför sölade han så när det gällde att rädda livet på Erik i Falla som han skulle få ärva?

Kattrinna Det var inte hans fel att Erik dog. Det var lunginflammation.

Jan För att han fick ligga för länge under granen.

Kattrinna Det kan inte ha varit avsiktligt.

Jan Lars Gunnarsson är sådan. Han är inte uppsåtligt ond men gör livet svårare för alla.

Kattrinna Nu kommer de. Då vill de mig något.

Jan Tack och lov att Klara Gulla är här. Henne kan de inte göra något.

Lars Gunnarsson (kommer in med en bodbetjänt och tar av sig hatten) God dag i stugan!

Kattrinna God dag, Lars Gunnarsson.

Jan Du har tvekat länge inför att komma in. Vad vill du?

Lars Ni har en så fin liten stuga att jag inte kunde låta bli att knacka på till slut.

Kattrinna (avsides till Klara) Ändå kom han in utan att knacka.

Jan Ja, inte kan vi klaga på den, som vi bott här i hela vårt liv.

Lars Och allt här inne är i bästa ordning. Ni har verkligen gjort det hemtrevligt för er. Som hem är det finare än de flesta.

Jan Vad vill du, Lars?

Lars Jag råkade bara få en tanke. Nog har väl Erik i Falla varit så förståndig i sina dar att han gett er papper på att ni äger marken som stugan står på?

(Jan och Kattrinna utbyter en blick men svarar inte.)

Det har sports att det inte ska finnas några papper, men så illa kan det väl ändå inte vara. För då är det möjligt att hela stugan tillfaller den som äger marken.

Kattrinna Erik i Falla har gett oss den här tomten som stugan ligger på, och den kan ingen ha rätt att ta ifrån oss.

Lars Ja, det är ju heller inte meningen. Jag vill bara att allt ska vara i ordning. Det är det enda jag vill. Om du kunde ge mig hundra riksdaler till oktobermarknaden, Jan...

Kattrinna (avbryter) Hundra riksdaler!

Lars (kniper ihop käften)

Kattrinna Du säger ingenting, du Jan, när Lars vill ta ifrån oss hundra riksdaler?

Lars Det kanske inte blir så lätt för Jan att punga ut med hundra riksdaler, men jag får ju lov att veta vad som är mitt.

Kattrinna Och därför ska ni stjäla vår stuga?

Lars Nej, det vill jag visst inte. Stugan är er. Det är bara marken jag vill åt.

Kattrinna Ja, då ska stugan också bort från er mark.

Lars Men det är kanske inte lönt att ni gör er besvär med att flytta en sak som ni ändå inte kan behålla.

Kattrinna Så ni vill ändå lägga vantarna på'na?

Lars (böjer sig) Nej, det vill jag ju inte, men nu är det så att handelsman i Broby har skickat hit bodbetjänten med några räkningar som han inte fått betalt för.

Bodbetjänten (tar fram räkningarna, ger dem till Lars, som ger dem till Kattrinna)

Kattrinna (ger dem till Klara) Räkna du ut vad det handlar om.

Bodbetjänten Det är i runt tal hundra riksdaler.

Kattrinna Jag ser att meningen är att vi går från hus och hem.

Lars Inte alls, om ni bara betalar vad ni är skyldiga.

Kattrinna Ni borde tänka på era egna föräldrar, Lars, som inte hade det för gott innan ni blev måg till en hemmansägare. När de tar stugan från den fattige är det slut med honom.

Lars Jag vill inte ta stugan. Jag vill bara ha en uppgörelse.

Kattrinna Även den fattige har värdighet och kan känna sig som en människa så god som alla andra så länge han har ett hem, men när de tar hemmet ifrån honom kan han inte längre känna sig som en människa.

Jan Kattrinna har rätt i allt vad hon säger. Stugan är byggd av skräptimmer och kall om vintern, den lutar och är liten och trång, men om vi mister den är det slut med oss. Klara Gulla, vad får du det till?

Lars Ja, ni ska väl ha tid på er till att fatta ert beslut. Men kom ihåg, att antingen flyttar ni första oktober, eller också ska handelsman i Broby ha full betalning. Och jag ska ha hundra riksdaler för tomten.

Kattrinna Hur ska jag kunna gå till kyrkan, och hur ska jag kunna visa mig bland folk, när vi får det så dåligt att jag inte en gång har en egen stuga?

Lars Ändå har ni haft råd att ge tösen en klänning som lyser över hela byn.

Kattrinna (genast) Det var en himmelens skänk som inte kom från dig, Lars Gunnarsson, som lät din svärfar vänta så länge som möjligt under trädet i snön.

Jan Kattrinna!

Lars (reser sig, bodbetjänten gör det samma) Ja, adjö då. Det var allt för den här gången.

(De går. Ingen hälsar dem tillbaka.)

Klara (reser sig) Jag vet hur vi ska klara det. Låt mig resa ut i världen. Det ska väl inte vara så omöjligt att tjäna ihop två hundra riksdaler till den första oktober. Vi har tre månader på oss. Om jag får fara till Stockholm och ta tjänst där, så lovar jag er att vi ska få behålla stugan.

Jan Klara Gulla, vad vore vi utan dig? Men hur ska vi klara oss utan dig?

Kattrinna Värre vintrar har vi utstått, och nu är det bara sommar. Om Klara Gulla klarar detta kan vi klara vilken vinter som helst.

Jan Klara, min älskade tös, *(omfamnar henne ömt,)* men det blir svårt här utan dig.

Scen 4. Storstugan i Falla.

Gammelmoran serverar kaffe åt diverse gäster.

Gäst 1 Det var fint gjort av Jan i Skrolycka att rädda Lars Gunnarssons dyraste ko.

2 Ja, tack vare det firas det med kaffe hela dagen.

3 Märkligt att ingen annan hörde kossans klagovisor.

1 Jan har ett speciellt öra för sådant när djur sitter i klistret. Han räddade ju också Erik i Fallas bästa häst en gång.

3 Ändå måste den skjutas.

1 Ja, men det var inte Jan i Skrolyckas fel.

2 Här kommer han själv.

(Jan kommer in.)

Gammelmoran Äntligen, vår hedersgäst! Det var välan redigt gjort av Jan i Skrolycka att vara till hands och rask i verket när vår allra finaste ko hade gått ner sig i kärret! Här ska han få sig kaffe! *(serverar)*

2 Vi undrade just varför det bara var Jan som hörde kon ge klagolåt ifrån sig.

Jan Det undrade jag också. Så som kossan gastade och skrek trodde jag att alla måste ha hört henne.

1 Det var fint gjort, Jan. Den kon var värd två hundra riksdaler. Alla talar om det.

Gammelmoran Här får han sig mera kaffe.

Jan Har inte Lars Gunnarsson sagt något om saken?

2 Här kommer han nu.

(Lars Gunnarsson kommer in sur och likgiltig som vanligt. Alla blir tysta i väntan på att han skall ta bladet från munnen.)

Jan (dricker upp men väntar och tigger)

Gammelmoran (vill servera mera) Det är bara till och drick mera, Jan i Skrolycka! *(tydligt menande åt Lars)* Om ni inte varit så rapp idag så hade vi mistat en ko som Lars Gunnarsson blivit bjuden två hundra riksdaler för!

(Tystnad. Alla väntar på ordet från Lars och tittar på honom.)

Lars (äntligen) Är det inte märkligt, att just som alla talar om hur Jan i Skrolycka är skyldig mig två hundra riksdaler går Stjärna, min dyraste ko värd just det beloppet, och råkar illa ut medan just Jan i Skrolycka råkar vara till hands och bärga henne. Det passar alldeles för bra ihop.

1 (efter en stund) Vart vill du komma, Lars?

Lars Jag vet inte varför det just råkade vara Jan som fick höra kon uppe i myren. Kanske han var närmare än han vill låta oss veta när olyckan skedde. Han kanske rentav såg en möjlighet att komma ifrån sin skuld och därför själv drev kon...

Jan (slår näven i bordet och reser sig) Nej, nu! Du dömer andra efter dig själv, du! Sånt är inte du för god för, men det är jag! Och tror du inte att vi märker dina rävkonster? Hur var det egentligen när Erik i Falla låg under trädet och ingen var långsammare än du till att komma till hans hjälp och till och med fick oss att ta omvägar...

Gammelmoran (ingriper) Jan, se ut. Katrinna kommer med något i handen.

Jan Ett brev! Äntligen! Från Klara Gulla! Vad jag har väntat! (skyndar till dörren och tar emot Katrinna)

Katrinna Det har kommit, Jan, det första brevet från Stockholm!

2 Så lägligt. Nu slapp vi uppleva hopplös fiendskap mellan Jan och Lars Gunnarsson.

3 Nu får vi aldrig höra vad de egentligen har på hjärtat.

Jan Kan någon här läsa upp Klara Gullas brev för oss?

Gammelmoran Låt mig göra det, Jan, så glömmet vi allt annat.

Lars (smyger sig ut) Vi får göra upp den första oktober.

1 Deras dotter sviker dem aldrig, Lars Gunnarsson, hur mycket du än gör det.

Lars Ja, vi får väl se vad det blir av den dottern. (ut)

Jan (stolt) Läs nu, Gammelmor, för oss alla, och ta sedan gärna om det också.

(Gammelmoran bereder sig för att stå för högläsning.)

Gammelmoran (läser högtidligt) "Kära far och mor, Jag hoppas ni har det bra där hemma. Här råkade jag genast ut för en sagolik tur."

Jan (avbryter) Säger hon så? Skriver hon så?

Gammelmoran Ja, det gör hon, Jan. Var tyst, så får du veta mera.

(fortsätter när den rörde Jan sansat sig)

"Fastän jag inte kunde finna något att tjäna pengar på de första veckorna råkade jag sedan träffa den samma handelsmannen som gav mig den röda klänningen, och han skaffade mig genast plats. Så nu har jag funnit liv och arbete i Stockholm, jag bor hos en snäll fru, och allt går mig väl i händer, så att jag skall punktligt kunna betala vem som än är fräck nog att pressa er på pengar bara för att vara stygg."

Jan Skriver hon verkligen så?

Gammelmoran Ja, så skriver hon, Jan, och hon vet vad hon skriver om även om hon inte säger allt. Men det kommer väl fler brev.

Jan Snälla Gammelmor, läs det en gång till.

Gammelmoran Och det lär inte bli sista gången du ber någon läsa upp det för dig en gång till.

Jan Bara en gång till.

Gammelmoran Naturligtvis, Jan, och sedan många gånger till. (bereder sig på att ta om det ifrån början.)

Akt II scen 1. Stugan i Skrolycka, den 1-a oktober.

Jan ligger på soffan med huvudet mot väggen helt asocial. Katrinna suckar och bestyr. Tre andra bönder finns i stugan. Lars Gunnarsson kommer in.

Katrinna Som vanligt kommer han in utan att knacka.

Lars Det är den första oktober idag. Jag ser bara efter mina intressen. Jag hörde att ni var nere vid båten idag och att ingen Klara Gulla kom.

Katrinna Det behöver du inte upplysa oss om. Jan behöver inte ditt sällskap.

Lars (lägre) Är han sjuk?

Katrinna Inte alls, bara ledsen.

Lars För att hon inte kom?

Katrinna Naturligtvis.

Lars Var inte rädda för mig. Jag kommer bara för att se hur det går. Gammelmoran låter mig aldrig ta stugan ifrån er.

Katrinna Men annars hade du gjort det.

Lars En skuld är en skuld.

Katrinna Och utpressning är utpressning.

Lars Det är inte jag. Det är handelsmannen i Broby.

Katrinna Vi har allt hört vad du sagt om oss i bygden. Du har menat att Jan ändå är för långsam och klen att längre ha i arbetet. Du tycker vi är för gamla för att arbeta som vi alltid har gjort.

Lars *(sätter sig)* Jag hörde hur ni väntade ut alla passagerare vid båten. Ni trodde i det längsta att Klara Gulla skulle vara med. Nu har hon svikit er. Vad tänker ni göra?

Katrinna Dagen är inte slut än.

Lars Nej, men det är redan eftermiddag, och Jan har bara legat bort hela dagen i ren apati. Det är hans mentala hälsa som bekymrar mig. Alla vet att han går med grillen.

Katrinna Att han inte skäms att sitta här i Jans hus och spekulera i att han inte är riktigt klok. Tror du inte att Jan hör dig?

Lars Han verkar inte intresserad.

Katrinna Nej, han är verkligen inte intresserad. Jag tycker du ska gå nu. Och hur det än går tycker jag inte du ska komma tillbaka så länge vi bor här.

Lars *(inser kanske att han gått för långt)* Ursäkta mig. *(reser sig och går)* Jag ska inte besvära er mera förrän stugan är min. *(går definitivt)*

Jan *(från soffhörnet, utan att vända sig om)* Det gör inget, Katrinna. Jag struntar i strunten.

Katrinna Det gör jag också, Jan. Ska du inte äta något?

Jan Jag är inte hungrig.

Katrinna *(ser en ny besökare komma)* Jag tror vi får en utmättningsman på besök. Han ser sån ut.

Jan Låt honom komma. Det kvittar.
(Det klappar myndigt på dörren. Katrinna öppnar för en betydande myndighetsperson.)

Katrinna *(innan hon öppnar)* Jag tror det är självaste riksdagsman Karl Karlsson i Storvik. *(öppnar)*

Karl Är det här Jan Andersson i Skrolycka bor?

Katrinna Ja, det är det.

Karl Jag har ärende hit. *(stiger in med en del dokument under armen)*

Bonde 1 Nu blir det utmätning och kungörelse av att Jans stuga övergår i hemmanets ägo.

Bonde 2 Det ser illa ut när riksdagsman Karl Karlsson i Storvik själv kommer på besök.

Bonde 1 Ju formellare, desto allvarligare och desto värre.

Karl *(har satt sig, lagt ner sina papper och torkat sina glasögon)* Jag skulle tala med Jan Andersson i Skrolycka.

2 Det är han som ligger i soffan.

Karl Är han sjuk?

Alla Nej då.

1 Och inte är han full heller.

2 Och inte sover han.

Katrinna Han har gått så långt idag så han är trött. *(försöker få upp Jan men misslyckas)*

Karl Förstår han vad jag säger?

1 Åja, det gör han allt.

2 Visst gör han det.

3 Nog gör han det alltid.

Karl Det förhåller sig så, att för ett par dar sen fick jag brev från en som kallar sig Klara Fina Gulleborg Jansdotter i Skrolycka, som säger att hon rest hemifrån för att tjäna ihop två hundra riksdaler, som hennes föräldrar ska betala till Lars Gunnarsson i Falla för äganderätten till marken som deras stuga är byggd på. Dessa pengar har hon skickat till mig och bett mig resa hit till Askedalarna för att göra upp saken ordentligt med den nya ägaren i Falla, så att han inte ska bråka mer med vederbörande. Är det klart? Accepterar ni affären och min medling?

Katrinna (har nästan tappat andan) Vad kan vi göra annat?

Karl Det är en klok tös ni har. Hon har vänt sig till mig från första början. Om alla gjorde som hon skulle det stå bättre till i sockna.

Jan (har vänt sig om och börjar reagera) Men flickan? Var är hon?

Karl Ja, det är väl ganska tydligt att hon inte är här eftersom hon skickat brev i stället för att komma själv. Hon är ju kvar i Stockholm naturligtvis. Hon skriver att det inte varit möjligt att tjäna ihop så mycket pengar på bara två månader, men hon har fått plats hos en snäll fru som gett henne förskott. För att göra rätt för sig måste hon stanna kvar och arbeta för pengarna.

Jan Betyder det att hon inte kommer?

Karl Inte i första taget.

Jan Hur länge måste vi vänta på henne?

Karl Det framgår inte, men ni kan få vänta länge.

Jan (besviken, med tom blick, lägger sig tillbaka i soffan)

Katrinna Hon skriver fler brev, Jan.

Karl (tar av sig glasögon, ordnar dokument och organiserar sig) Ja, då har jag gjort mitt. Allt är klart tack vare klara besked och raka rör från er kloka dotter. Var tacksamma för att hon finns.

Katrinna Tack för besöket, Karl Karlsson.

Karl Det var mig faktiskt ett nöje. Jag har aldrig varit här förut. *(tar alla i hand innan han går.)*

Bonde 1 Ja, det var det, det. *(reser sig)*

2 Lars Gunnarsson blev blåst på sin snikenhet.

3 Jan skulle ha satt åt honom ordentligt då vid koaffären.

Katrinna Tack för att ni kom, vänner. *(bönderna går)* Nu gäller det bara att få liv i Jan. Klara räddade stugan och hemmet, men vad betyder det när hon inte kom själv? Jan, vakna! Det är över!

Jan Nej, Katrinna. Det är nu det börjar. Klara har övergett oss. Hon längtade bort härifrån, men vad är vårt liv utan henne? Vad hjälper det att hon skickar pengar när hon inte själv är här?

Katrinna Hon kommer nog hem igen, ska du se.

Jan Ja, det tror jag säkert, men när ska det bli? Jag hoppas det inte blir för sent. *(vänder sig åter åt väggen.)*

Katrinna (återgår till sina bestyr) Bara vi slipper ha Lars Gunnarsson över oss kan vi åtminstone leva.

Scen 2. Falla.

Gammelmor Nej, han ska inte ha dem. Min far skänkte dem frivilligt till min man, men Erik gav aldrig mycket för Lars Gunnarsson, som aldrig hjälpte till när han behövde. Men där kommer nu Jan Andersson i Skrolycka.

Jan God dag, Gammelmor.

Gammelmoran Det gläder oss att Jan har börjat arbeta igen.

Jan Det var notbindaren som väckte mig med lite goda nyheter om Klara.

Gammelmoran Har Ol'Bengtssa i Ljusterbyn haft nyheter om Klara?

Jan Ja. Hon hjälpte en gammal dam som skadat sig när hon ramlat i gatan, och det vart damen så tacksam för, och hon var rik, så nu har Klara Gulla gjort sin lycka.

Gammelmoran Och det har hon skrivit om till notbindaren och inte till er?

Jan Jag vet inte hur han fick veta det, men det vet jag att han aldrig ljuger. Men Gammelmor hade ärende till mig.

Gammelmoran Ja, jag börjar vissna, och det går allt fortare efter Eriks död. Nu har jag kvar några dyrgripar efter min far som han skänkte Erik, men Erik ville aldrig ta tag i dem och skänka dem vidare till Lars Gunnarsson, som han inte tålde särskilt väl.

Jan Av förstaeliga skäl.

Gammelmoran Klenoderna är Lars, men jag vill inte ge dem åt honom. Tror Jan att han skulle kunna göra det?

Jan Vad är det för släktklenoder?

Gammelmoran Det är hans stadiga promenadkäpp med knapp av silver och den gamla kasketten.

Jan Den som var så hög i kullen?

Gammelmoran Ja. Det gläder mig att Jan minns honom.

Jan Han var som en kejsare i den utrustningen.

Gammelmoran Då vill jag att Jan skall ha dem, för jag fruktar att Lars Gunnarsson bara skulle se dem som gammalt skräp.

Jan Ingenting är gammalt skräp hur det än ser ut om det en gång har burits värdigt av en hederlig människa. Men det är väl det Lars Gunnarsson aldrig kan bli.

Gammelmoran Vi känner honom. Håll till godo, Jan, och förvalta klenoderna väl.

Jan Det ska bli mig en ära, Gammelmor. *(tar hand om silverkryckan och den löjligt högtidliga kasketten)*

Scen 3. Vid kyrkan.
Några pojkar hänger vid grinden.

1 Du menar inte att hon kommit upp sig i världen?

2 Först kände jag inte igen henne, men visst var det hon!

3 En av de främsta i sitt yrke!

1 Vad säger hennes föräldrar?

2 De vet naturligtvis ingenting och anar ännu mindre.

3 Den där blödige Jan håller visst på att bli fnoskig.

2 Hade inte jantan löst ut dem hade det varit färdigt med dem.

1 Du menar inte att hon skyltade med sig själv klädd i rödaste siden?
(Kattrinna råkar komma förbi.)

3 Försiktigt! Där har vi morsan.

2 Vem som helst som reser till Stockholm kan få se henne där.

Kattrinna God dag, pojkar! Jag hörde just att två av er varit i Stockholm och tänkte fråga er om ni hört något om vår dotter. Vem var det som var klädd i renaste siden?

2 Drottningen, förstås! Vem skulle annars gå omkring i siden och visa sig för alla människor i sitt höga ämbete?
(De andra två kan inte hålla sig för skratt.)

Kattrinna Jag kan rakt inte förstå mig på er, pojkar. *(går vidare, vill inte veta mera)*

3 Det var grymt men roligt.

1 Det måste ju komma ut förr eller senare.

3 Och man skrattar inte åt henne inför Jan Andersson i Skrolycka.

2 Hur roligt det än är.

1 Tror ni morsan fattade något?

3 Om hon gjorde det så ville hon nog inte.

2 Snart vet alla det utom de själva.

1 Nej, jag går hem. Det här är inte roligt.
2 Men roligare blir det.
3 Tills Jan i Skrolycka tar skämtet på allvar och tar konsekvenserna.
1 Ja, då kan vad som helst hända. Hej då.
(*De skingras.*)

Scen 4. Vid arbetet.

Jan Varför kommer du till mig mitt i arbetet, Ingborg?
Stoll-Ingborg Jag drömde om dig i natt, Jan.
Jan Och är det skäl nog att komma med dina stollerier till mig mitt under arbetet?
Ingborg Jag ville inte störa dig, men det kändes viktigt.
Jan Vad var det som var så viktigt?
Ingborg Det pratas ju så mycket, Jan. Lars Gunnarsson säger att du är på glid, och byggpojarna som varit i Stockholm tror sig ha sett din dotter.
Jan Man ska inte lyssna på lösmynt ryktesspridning. Lars Gunnarsson är specialist på det, och allt som kommer från Stockholm är ljug.
Ingborg Katrinna hörde det själv.
Jan Hon vet inte själv vad hon hörde.
Ingborg Hon kunde inte räkna ut vad det gick ut på, men det kan till och med en stolla som jag.
Jan Vart vill du komma?
Ingborg Jag har med mig nånting åt dig, Jan.
Jan Säg först vad du drömde, så att jag kan fatta vad det handlar om.
Ingborg Du kom till mig i drömmen, och jag sa då till dig: Är du ute och går, Jan, i Askedalarna? Men då svarade du: Nej, nu heter jag Jan i Längtedalarna. Jaså, sade jag, välkommen, för där har jag bott i hela mitt liv.
Jan Var det hela drömmen?
Ingborg Ja. Jag förstår att du längtar, Jan, eftersom hon aldrig hör av sig och aldrig kommer.
Jan Något stort har hänt henne. Därför väntar hon med att tala om det, för att vi inte ska bli överväldigade av lycka.
Ingborg Hur sant du talar. Därför tog jag med mig något som kan komma till användning.
Jan Vad tror du jag kan ha användning för?
Ingborg (*tar fram ur sin påse som om det var gränslöst unikt och värdefullt: gamla pappers- och glitterstjärnor*) Önskestjärnor, Jan. Jag plockade dem när de föll. Varenda en är äkta. Alla vet, att man får önska sig, när man ser en stjärna falla. Jag har sparat en hel drös åt dig.
Jan (*medlidsamt*) Det var snällt av dig, Stoll-Ingborg, men jag vet verkligen inte...
Ingborg Var inte dum nu. Ta hand om dem. Jag vill ju bara väl. De kan inte skada dig. De är oskyldiga. Det är bara vanliga önskestjärnor.
Jan Som kan få vilka drömmar som helst att bli verklighet?
Ingborg Naturligtvis. Det är det drömmar är till för.
Jan Tack då, Ingborg. Nu är det bäst jag arbetar vidare, så inte Lars Gunnarsson kommer och undrar vad som står på när jag inte arbetar.
Ingborg Är du under bevakning?
Jan Alltid.
Ingborg Håll till godo, Jan. Vi ska fortsätta hålla varandra sällskap i Längtedalarna.
Jan Ta hand om dig, Ingborg.
Ingborg Vi drömmare klarar oss alltid. (*går*)

Jan (för sig själv) Gud vet vad mening det är med detta, men någon mening skall det väl vara. *(stoppar ner stjärnorna och arbetar vidare)*

Scen 5. Vid bryggan. Liv och rörelse med mycket folk.
Ingenjören går fram till Jan.

Ingenjören Min gode man, varje dag ser jag er komma ner till ångbåtsbryggan för att ta emot någon, men ni går alltid härifrån utan sällskap. Vem väntar ni på?

Jan Min dotter. Hon skall komma hem från Stockholm vilken dag som helst.

ingenjören Men ni vet inte när? Har hon inte skrivit och underrättat er?

Jan Jodå, hon har allt skrivit, men det var länge sedan.

Ingenjören Har hon meddelat sin ankomst utan att komma?

Jan Jag vet att hon kommer.

Ingenjören Hur vet ni det? Min gode man, ni måste väl ha något konkret att gå efter! Har ni inte ett arbete att sköta? Här sitter ni och vankar omkring och väntar i timmar varje morgon och middag medan halva dagen går och ni sedan vandrar tomhänt härifrån som den ensammaste människan i världen. Något bud måste ni väl ha fått, som gör er så förväntansfull?

Jan Javisst, jag får bud varje dag. Alla vet det. Något stort har hänt henne, som hon är rädd för att tala om. Någon råkade rentav försäga sig och antyda att hon var klädd som en drottning. Naturligtvis är jag förväntansfull inför den älskligaste och bästa dottern i världen.

Ingenjören Men hon har inte skrivit själv?

Jan Inte sedan den första oktober förra året.

Ingenjören Men min gode man, jag har ju sett er komma hit ner och möta upp ångbåten i snart sagt två månader, och ni väntar på en som aldrig kommer!

Jan Hon kommer nog. Jag har tålmod.

Ingenjören Ni måste vara inte riktigt klok. Har ni en fru? Vad säger hon?

Jan Hon låter mig vänta. Hon sköter sitt. Hon väntar hon också.

Ingenjören (kliar sig i huvudet) Jag blir inte klok på det här. Låt mig åtminstone få skaka hand med er. *(skakar hand med honom)*

Jan Får jag fråga, vad är anledningen till er vänlighet?

Ingenjören Jag trodde jag var den här som bäst förstod mig på att längta, men nu ser jag att jag fått min överman. *(hälsar med hatten, sätter den på sig och går.)*

Jan Vad var det för en halvfnoskig karl att bry sig om min längtan? Vad som är mellan Klara Gulla och mig har väl ingen annan något att göra med.

Prästberg (kommer fram) Går du här och velar nu idag igen? Fattar du inte att din dotter aldrig kommer? Hon har annat att göra! Vet du inte det? *(skrattar)*

Jan Jag har inget otalt med dig, Agrippa Prästberg.

Prästberg Men jag har en gås oplockad med din dotter, ända sedan hon narrade mig till att inte reparera er klocka! Och den vägen har hon fortsatt på! Det vet hela sockna!

Jan Vilken väg? Det är bara du här som vandrar skojärens väg och reparerar klockor med att förstöra dem.

Prästberg Ånej, hon är allt ett strå vassare än jag, så fin dam som hon har blivit!

August Der Nol (ingriper) Lämna honom i fred, Greppa.

Prästberg Han går ju här varenda dag och stoltserar över sin dotter som aldrig kommer, som om hon var något att ha! Skulle man tåla en sådan inbilskhet och dumdryghet i längden? Fattar du då ingenting, gubbe, fastän alla talar om'et? Hon har till och med haft kunder härifrån, som kunnat berätta om hennes ställning!

August Du går för långt, Greppa.

Prästberg Vem går för långt? Vem har gått för långt? Den där värdelösa backstugusittaren som är blöt i hjärnan och bara går och drömmer om dottern han skämde bort så hon blev förstörd från början, eller dottern själv, den där hamnlyxhoran i Stockholms kroggränder?

(Alla närvarande förfasar sig utom Jan. Även Karl Karlsson, som befunnit sig där och åhört det hela, visar uppmärksamhet.)

Jan (efter en stund) När kejsarinnan kommer...

Prästberg (flinar) Vilken kejsarinna? Vad dillar du om, tokgubbe?

Jan När kejsarinnan Klara av Portugallien står här på bryggan med guldkrona på huvudet betjänad av sju kungar som bär hennes mantel och sju lejon vid hennes fötter som livvakt, och sju och sjuttio krigsöverstar går före henne med dragna svärd i handen, då får vi se om du törs säga detsamma till henne själv, *Prästberg*, som du sagt till mig idag.

(Ser stolt omkring sig med värdighet och börjar sedan lugnt lämna folksamlingen.)

August (ger Prästberg en ordentlig spontan knockout) Du visste mycket väl att han inte skulle tåla att höra sanningen, *Prästberg*! Du har visst aldrig haft något hjärta i kroppen! *(Folk skyndar till och hjälper upp den ymnigt näsblödande nu ynklige Prästberg.)* Låt honom ligga och klara sig själv! Så som han slagit ner andra förtjänar han att förbli nedslagen!

Karl Karlsson (kommenterar för sig själv) Rättmätig vrede, på min ära. Men jag är rädd att inget straff i världen kan gottgöra den skada *Prästberg* nu har vållat.

(ser efter Jan, som med lugn och högburen värdighet vandrar bort därifrån.)

Akt III scen 1. I sakristian.

Prästen Hur kan det ha gått så galet? Vad kan jag ha gjort för del?

Karl Karlsson Lugna sig, pastorn. Ingenting kan belastas pastorns ansvar.

Prästen Men jag är ansvarig för alla själar här, och det är två av de bästa som gått till spillo.

Karl Det kunde ingen ana förrän det var för sent.

Prästen Vi kunde åtminstone ha varnat henne för storstadens förfall och fador, dess onaturliga leverne och omänskliga hårdhet.

Karl Hon tvingades dit av Lars Gunnarssons förmätta ultimatum. Om någon har något ansvar i detta är det han.

Prästen Och jag kunde ha sett efter Jan Andersson i Skrolycka bättre. Jag kunde ha tröstat honom och lugnat honom, besökt honom och vakat över honom. Jag gjorde ingenting, och nu är det för sent.

Karl Nej, ingenting är någonsin för sent. Han fungerar normalt, svarar på tilltal, sköter sitt hem och är fullkomligt sund utom till förståndet.

Prästen Kan man då vara sjukare?

Karl Man kunde fortfarande försöka tala honom till rätta. Han är ju en människa.

Prästen Men ni såg honom själv i kyrkan idag. Alla tittade mer på honom än på predikanten och gudstjänsten.

Karl Ändå bär han sitt vanvett med en viss värdighet.

Prästen Det är just det som är det fasansfulla, att han inte kan genomskåda sig själv och sina skenande illusioner. Han lever ju inte längre i verkligheten.

Karl Han är åtminstone nöjd med sig själv och sin alternativa verklighet. Det kan vara betydligt sämre ställt med dottern.

Prästen Här kommer han nu. Jag har bett honom komma.

Karl Bra. Försök tala honom till rätta. Jag skall gärna vara er behjälplig.

Jan (gör sitt intåg i full värdighet och ornat, med kasketten på huvudet och silverkryckan i handen och några glitterstjärnor på bröstet i guld och silver) Pastorn ville tala med oss?

Prästen (reser sig genast och tar Jans hand i sina, medlidsamt) Käre Jan...

Jan Det är ingen Jan mer, min snälla pastor, utan nu är det kejsar Johannes av Portugallien, och den som inte vill ge honom hans rätta benämning, den har han inget otalt med. *(ger pastorn en nådig nick och paraderar ut igen)*

Karl Den kom ni inte långt med.

Prästen Är det då kroniskt? Kan vi acceptera det?

Karl Vi får se hur länge det varar. Inte ens kejsarlig härlighet varar i evighet.

Scen 2. Liljecronas hem, hans födelsedagsmottagning.

Gäst 1 Det talas mycket om dåren från Skrolycka nu för tiden. Tror ni han kommer hit?

Liljecrona Han har aldrig varit här och gratulerat mig sedan den första gången. Det vore sällsamt om han skulle komma nu när han är sjuk.

Karl Karlsson Tala inte nedsättande om honom. Hans enda fel är att han älskat sin enda dotter för högt.

Gäst 1 Men hela Värmland skrattar åt honom.

Karlsson För att de inte förstår tragiken.

Gäst 2 (har sett ut genom fönstret) När man talar om trollen... Här kommer han stegande i all sin prakt, kejsaren själv.

Liljecrona Jag hade hoppats han skulle bespara mig detta.

Gäst 1 (öppnar dörren för honom) Välkommen, kejsarn av Portugallien!

Jan (idelt värdighet) Tack, min gode undersåte. *(ser Liljecrona och går direkt upp till honom)* Min gode löjtnant, jag kunde ju inte underlåta att göra dig den hedern att önska dig lycka på din födelsedag.

Liljecrona Tack, Jan.

Jan Vi ska väl överse med löjtnantens etikettsbrott för gammal vänskaps skull, men kom ihåg en annan gång att titulera mig rätt som kejsar Johannes av Portugallien. *(går runt och hälsar nådigt på de övriga)*

God dag, god dag, mina snälla generaler och biskopar och landshövdingar! Fattas bara ärkebiskopen och kungen, men de dyker väl också upp tids nog.

En överste (räcker bara två fingrar) Jag tror inte vi har träffats förut.

Jan (vänligt) Du får allt lov att ge mig hela handen, min snälla biskop och landshövding.

Översten Jag hörde nyss att det inte var dig till lags att Liljecrona kallade dig vid namn, men nu undrar jag hur du kan understå dig till att säga du till mig. Ser du inte de här? *(visar sin gradbeteckning med tre stjärnor)*

Jan Men snälla biskopen och landshövdingen, jag är ju kejsare! *(öppnar rocken och visar allsköns pappers- och glitterstjärnor på västen. Knäpper genast igen rocken igen.)* Inte kan man ju visa dem för vem som helst, men du bad om det! Det är inte vilken kejsare som helst som bär sådana maljonger som jag! Och vad är då tre fattiga små stjärnor att skryta med?

Översten Kors för tusan, du är då mer övertygande som majestät än de flesta prinsar och baroner. Du kan ju åtminstone ge svar på tal.

Gäst 1 Men hur blev han kejsare egentligen?

Översten Det finns faktiskt en liknande kejsare av Kalifornien i Amerika också.

Jan Eftersom min dotter blev kejsarinna så måste ju hennes far självklart vara kejsare.

Gäst 1 Men hur blev hon kejsarinna? *(De andra försöker tysta honom.)*

Karlsson Bry dig inte om honom, Jan. Vi bugar oss alla för din dotter.

Jan Men ingen bugar så djupt för henne som jag, en sådan heder som hon har blivit för sina stackars fattiga föräldrar, som man ville ta deras stuga ifrån. Genom att bli kejsarinna av Portugallien har hon upphöjt oss över hela Värmland.

Gäst 1 Men hur blev hon kejsarinna?

Jan Det är en lång historia, min vän, som du aldrig skulle förstå, så dåligt bevandrad som du är i konungsliga teatrar och hur det fungerar med succéer och recensioner. Om du visste något skulle du inte fråga.

Liljecrona (road) Min käre kejsare, det är verkligen en utomordentlig heder du har visat mig idag med att komma hit ståtandes med alla dina klenoder. Förse dig nu ordentligt med kakor och kaffe.

Gäst 1 (envisas) Men vilket land är du egentligen kejsare över, då Portugallien ligger så långt härifrån och din dotter redan är kejsarinna där?

Jan Vad spelar det för roll? Vem behöver ett rike när han redan har en titel och dessutom en nationalsång?

Gäst 2 Har han en nationalsång?

Jan Javisst! Har ni aldrig hört den? (*sjunger*)

Kejsarinnans fader
är så hjärtans gläder.
Som tidningen haver sagt.
Österrike, Portugal,
Metz, Japan, som det var.
Bom, bom, å rulla
bom, bom.

Gullkronan blir hans mössa,
gullsabeln blir hans bössa.
Som tidningen haver sagt.
Österrike, Portugal,
Metz, Japan, som det var.
Bom, bom, å rulla
bom, bom.

Gulläpplena de flyta
som rovor i hans gryta.
Som tidningen haver sagt.
Österrike, Portugal,
Metz, Japan, som det var.
Bom, bom, å rulla
bom, bom.

Då han går ur sin stuga,
hovfröknar stå och buga.
Som tidningen haver sagt.
Österrike, Portugal,
Metz, Japan, som det var.
Bom, bom, å rulla
bom, bom.

Då han i skogen träder,
vart litet blad sig gläder.
Som tidningen haver sagt.
Österrike, Portugal,
Metz, Japan, som det var.

Bom, bom, å rulla
bom, bom.

(Melodin är obegriplig, men för varje 'bom' slår han silverkryckan effektivt i golvet.)

Översten En mäktig visa, på min ära.
Gäst 2 Den måste vi få höra en gång till.
Gäst 1 En gång till! En gång till!

Scen 3. Bryggan.

Kejsaren kommer in bland mycket folk och börjar hålla hov.

1 Hur är det? När kommer hon, kejsarinnan?
Jan Ni ska få se att hon kommer förr än ni tror.
2 Med vilken uppvaktning? I hurdan utstyrelse?
Jan Det får ni se då. Men det finns ett som är säkert: på håret kommer hon att bära den skiraste guldmedaljong, och så fort hon stiger i land kommer det att slå ut guldblommor på alla trån och buskar.
3 Hon har inget trollspö som hon kan behöva slå träden med för att de ska bära guld?
Jan Var inte dum, min vän. Hennes blotta person och inflytande kommer automatiskt att leda till att hela naturen slår ut i gyllne blommor bara av fröjd över hennes närvaro.
1 Och det kan hända när som helst?
Jan Så fort hon kommer kan vad som helst hända. Det lovar jag er. Så det är bäst att ni är här då. Men ingen vet timmen, dagen eller stunden.
2 Det är bäst att vara beredda då, så att man kanske kan bli tagen till nåder som en i hennes uppvaktning.
Jan Precis, min unge vän. Var redo, för det händer nog bara en gång att en riktig kejsarinna kommer till vår brygga.
Ingborg Snälla Jan, låt mig få följa med när hon reser bort igen!
Jan Du glömmer dig, min flicka. Visserligen är vi nära släkt så att du är min systerdotter, men bara därför kan du inte vara hur familjär som helst. Tänk på vem jag är och på kejsarinnan, min dotter, vem hon är egentligen!
Ingborg O, låt henne få ta mig med! Jag ville så gärna se det där ljuva Portugallien! Jag ska göra allt för henne bara hon tar mig med!
Jan Men kära Stoll-Ingborg, du vet ju ingenting om Portugallien!
Ingborg Det vet jag visst det. Där finns ingen svält och ingen fattigdom, inga råa människor som gör narr av en olycklig, inga barn som följer efter ensamma hjälplösa vandrare långa vägar och kastar sten på dem, ingen grymhet och ingen omänsklighet. Det är ju ditt rike, och du vet hur det ska ordnas och styras och ställas. Där råder ständig frid och goda år, så där skulle jag slippa ifrån allt mitt arma livs elände.
Jan Det går inte, Stoll-Ingborg. Jag kan ingenting lova. Kejsarinnan tar inte med sig vem som helst.
Ingborg Är jag då vem som helst?
Jan Nej, men du är min svagsinta systerdotter Stoll-Ingborg, och det gör inte saken bättre.
Ingborg Snälla, snälla! Jag ger och lovar vad som helst bara jag får följa med bort!
Jan Vi får se när hon är här, men hon är inte nådig mot sådana som du. Du fjäskar ju bara.
Ingborg Nej! Jag är hederlig och ärlig! Visserligen är hela mitt liv kaos, men det är inget fel på mig.

Jan Jag kan inte lova någonting, Stoll-Ingborg. Kejsarinnans lustjakt till Portugallien har inte hur mycket utrymme som helst, och hon vill nog inte ha bråkiga personer ombord.

Ingborg Men jag är inte bråkig! Jag är bara påstridig!

Jan Det är samma sak.

Ingborg Nej, det är det inte alls!

Jan Se där! Nu bråkar du!

(De fortsätter diskussionen. Ingborg bönar och ber, och Jan förblir avvisande.)

Ingenjören (avses) Det här går för långt. Någon borde ha avstyrat denna dårskap från början med att bryskt rycka upp honom ur hans kejsarvansinne.

August Dår Nol Det var det den där idioten Agrippa Prästberg försökte göra, vilket direkt utlöste vanvettet.

Ingenjören Jag vet. Det hanterades fel från början, och nu kan ingenting längre få honom att vända tillbaka. Ett försök kunde döda honom.

August Jag är rädd för det, ingenjörn.

Ingborg (fortsätter vädjandet) Jag lovar att vara snäll och vara kejsarinnan lydlig i allt vad hon kräver av mig!

Jan Det hjälps inte, Ingborg. Du är inte av börd och har ingen talan och känner henne knappt, och jag kan inte vara så påträngande att jag tvingar dig på henne.

Ingborg Å, jag ville så gärna fara till det där landet där ingen är stygg men alla bara hjälper varandra hur illa därän de än är!

Jan Ja, det är drömlandet för sådana som dig och mig, Ingborg, varför vi nog aldrig lär komma dit, men vi äger det i alla fall.

Scen 4. Auktionen.

(Auktionen pågår för fullt när Jan i fullt ornat gör entré och tilldrar sig uppmärksamhet och hälsar nådigt på sina 'undersåtar' överallt.)

Lars Gunnarsson (auktionsförrättare) Får vi be Jan Andersson i Skrolycka att inte störa auktionen!

Jan (ser sig omkring) Här finns ingen Jan Andersson i Skrolycka. *(till folket)* Kan ni se någon?

Lars Det är ju du, din förbannade vettlösa galning!

Jan Får vi be auktionsförrättaren att tilltala sin publik utan förolämpningar, så får han säkert bättre resultat av auktionen.

Lars Din dåre, ge dig av härifrån! Du har ingenting här att göra!

Jan Har jag inte det? Har en kejsare ingenting i sitt eget land ibland sitt eget folk att göra?

En i publiken Bry dig inte om honom! Fortsätt med auktionen!

Lars Den har helt kommit av sig tack vare honom!

En annan Det är för att du är fixerad vid honom! Du får ingenting gjort om du inte bortser från störande element!

Lars Det är det jag menar!

1 (till 2) Han har helt kommit av sig.

2 (till 1) Jan i Skrolycka har alltid gått honom på nerverna.

1 Inte så konstigt. Han är ju ansvarig för deras olycka.

Jan (då Lars helt kommit av sig) Jag ber om ursäkt för mitt gästspel vid en vanlig auktionsförrättning, men jag ville bara se mig om en smula.

1 Det är du i din fulla rätt att göra, och Lars behöver inte avbryta auktionen för det.

En tredje Om kejsaren ropar in något kanske förrättaren kommer på bättre tankar.

Jan Jag ska gärna ropa in något bara han bjuder ut något.

Lars Jag vet vad jag ska bjuda ut. Kom hit, hans kejsrerliga höghet, så ska jag visa honom en sak. (*Jan kommer troskyldigt inpå honom. Genast knycker Lars åt sig silverkryckan och kasketten.*)

Se här, gott folk, vad den böveln roffat åt sig! Detta är min egen familjs släktklenoder! De tillhörde min svärfar Erik i Falla, som i sin tur ärvde dem av den tidigare ägaren till Falla, sin egen svärfar! Jag vet inte hur dåren i Skrolycka kommit åt dem, men nu är det slut med hans högtidlighet! Nu stannar de där de kom från i familjen!

Jan (*vänder sig till folket*) Kan mina hovmän vara hyggliga och återställa mig minna regalier? (*Ingen reagerar.*)

Lars Se så han står där naken i all sin dårskap! Ge dig iväg hem, din tokstolle, och börja arbeta igen! Annars faller du kommunen till last och duger inte till annat än att spärras in!

Jan (*hjälplos*) Vill ingen hjälpa mig?

Lars (*ger honom en spark i ändan*) Ge dig av hem någon gång så vi kan fortsätta med auktionen! Du kan ändå inte bjuda på något då du är medellös och inte ens arbetar!

3 Lämna honom i fred, Lars, och fortsatt med auktionen!

Lars Jag fortsätter så snart det störande elementet har avlägsnat sig.

(*Jan ser sig ingen annan råd än att avlägsna sig. Han gör så med svansen mellan benen, folk han passerar betraktar honom med deltagande, och några reser sig för honom när han drar sig ut.*)

Såja! Hoppas vi blev av med hans griller för gott! Det talesättet kanske visar sig sant nu, att en kejsares hela värdighet ligger i hans kläder. (*Några skrattar.*) Då fortsätter vi auktionen! (*lägger undan kasketten och staven och tar fram ett attraktivt föremål. Auktionen kommer i gång igen.*)

Scen 5. Husförhöret.

Allt folket tar plats. Prästen presiderar. Lars Gunnarsson finns med bland de styrande. Även Jan kommer in och tar plats med Katrinna, till synes helt frisk och sig själv.)

Prästen (*till Lars*) Hur är det med Jan i Skrolycka egentligen? Är han tillräknelig trots allt, eftersom han ställer upp vid husförhöret?

Lars (*nöjd och självsäker*) Jag tog grillerna ur honom med att helt enkelt ta kasketten och staven ifrån honom. Sedan dess har han återgått till att bli vanlig arbetare igen, och inte märks det på honom att han någonsin varit sjuk.

Prästen Bra. Då fortsätter vi förhöret. Får vi be någon av ungdomarna recitera det fjärde budet.

En dräng (*stiger blygt fram, tar av sig mössan*) Du skall hedra din fader och din moder på det att du må länge leva på jorden.

Prästen Rätt så, min duktige gosse. Detta är på sätt och vis det viktigaste av de tio budorden, då det håller samman folk i släktled efter släktled i endräkt och styrka. Så länge de gamle får styra och respekteras så länge de mäktar med sina bördor, så länge varar stabiliteten och ordningen. Det är när vi nonchalerar dem och motarbetar dem som dårskapen och oordningen uppträder.

Jan (*reser sig*) Det är nån utanför dörren som inte törs komma in.

Prästen Börje, du som sitter närmast dörren, gå och se vem det är.

Börje (*gör så, öppnar dörren, tittar åt höger och vänster*) Jag ser ingen här.

Prästen Nåväl, vill han något så kommer han väl tillbaka. Jag sade just det, att detta budet är inte så mycket en befallning som ett gott råd, som man noga bör följa om man vill att det ska gå en väl i livet. Relationen till den äldre generationen är på

sätt och vis den viktigaste, då all trygghet och säkerhet kommer därifrån, det är därifrån vi alla får livet till skänks... Ja, vad är det nu igen?

Katrinna Jan ser hela tiden tillbaka mot dörren och tror att någon vill in där. Det är bäst jag går och ser efter. *(gör så, öppnar, tittar åt höger och vänster)*

Prästen Fortfarande ingen?

Katrinna (till Jan) Du måste ändå ha hört i syne, Jan. *(sätter sig igen)*

Prästen Jag sa just det, att förakt och olydnad mot föräldrar är den säkraste vägen till olycka. Tänk då i stället på hur ljuvligt och gott det är att ha en gammal förälder sittande hemma i godan ro efter att ha skänkt er liv och trygghet... *(Det börjar höras gråt från ett hörn av församlingen. Alla vänder ögonen ditåt. Lars reser sig och går bort till sin svärmor Gammelmoran, ty det är hon som gråter, och ledsagar henne fram till bordet där han själv setat med prästen, som för att demonstrera hur väl han tar hand om henne.)*

Som jag sade, det är en heder för ett ungt par att ha en gammal far eller mor sittande nöjd... *(Gammelmoran gråter allt ännu. Jan har rest sig och går själv bak till dörren, öppnar den och hälsar artigt på någon.)*

Vem är det, Jan, som stört oss hela tiden? Bed då den personen äntligen stiga in!

Jan (utåt) Ni hör hur de trugar och ber er stiga in! Inte? Vill ni inte visa er? Vill ni inte framföra ert ärende offentligt?

Prästen Vem är det, Jan?

Jan (kommer tillbaka) Han ville inte komma in. Det var gamla husbonden här i Falla. Han gick igen efter att ha bett mig framföra en hälsning till Lars, att han skulle ta sig i akt den första söndan efter midsommar.

(Alla häpnar. Prästen ryggar tillbaka.)

Prästen Men Jan, vet du vad du säger?

Jan (enkelt) Visst vet jag det. Jag har hört honom hela tiden. Jag bad honom komma in, men han ville inte utan nöjde sig med att få hälsningen framförd till mågen. "Säg honom," sa han, "att jag inte vill honom något ont för att han lät mig ligga under trädet i snön utan att komma med hjälpen i tid. Men fjärde budet är ett strängt bud. Hälsa honom, att det är bäst att han ångrar och bekänner. Han får tid på sig till söndan efter midsommar." Så sa han, så gick han.

(Uppmärksamheten hos de flesta riktas mot Lars. Denne börjar skratta.)

Lars Jag trodde Jan hade blivit klok. Annars hade jag aldrig låtit honom komma till husförhöret. Ni får allesammans ursäkta det störande elementet. Det är galenskapen som bryter fram igen.

Prästen Menar du att Jan hittar på detta av ren förryckthet?

Lars Jan har inte precis någon anledning att älska mig, ser pastorn, vilket kommer fram nu när förståndet inte längre håller honom tillbaka. Han säger vad som helst. Han kan nämligen inte förlåta mig att dottern hans måste ge sig iväg för att förtjäna pengar.

Prästen Men Lars Gunnarsson, vad går det åt er?

(Fler och fler lämnar lokalen, även Gammelmoran, som slutat gråta.)

Lars Det är alltid så när Jan Andersson uppträder! Förhandlingarna bara strandar, förrättningen kommer av sig, och alla störs och blir obehagliga till mods för att den där vettvillingen säger en massa dumma saker! Kör då äntligen ut honom! Här står ni nu alla och betraktar mig som en mördare för att en galning pratar bredvid munnen! Jag säger er, att det är för dotterns skull han vill åt mig! Inte kunde jag ju veta att hon skulle fara bort och råka i olycka bara för att jag ville ha ut min fordran! Finns det ingen här som kan se till att Jan lämnar lokalen, så att vi kan fortsätta med andakten?

Katrinna (till Jan) Kom, Jan, vi går hem. Du har gett mer sannfärdiga svar på förhöret än vad förhöret bad om. *(går ut med Jan)*

Prästen (hämtar sig) Jag tror det kan vara nog för idag. Vi fortsätter en annan dag.

(*allmän upplösning*)

Lars, om du har något på sinnet, så kom för Guds skull till mig med det innan det är för sent!

Lars (*falskt*) Säg inte att pastorn också tar den jävla galningen på allvar!

(*går uppretad*)

Prästen Jag vet verkligen inte vad jag ska tro om det här. Det är bäst att hänskjuta ärendet till framtiden. (*slår ihop sin katekes och går som den siste.*)

Akt IV scen 1. Notbindarkalaset. Mycket folk.

Sonen Vad menar far? Kommer inte Lars Gunnarsson?

Notbindarn Det har jag inte sagt. Jag har bara sagt att han troligen inte kommer.

Sonen Men varför inte det?

Notbindarn Jag vet att du tycker om honom, och jag vill inte säga något nedsättande om honom, men hela den senaste veckan efter midsommar har han inte varit nykter en dag.

Sonen Det är inte likt Lars Gunnarsson att supa till. Han är en ordentlig karl.

Notbindarn Är han? Minns du husförhöret?

Sonen Då Jan i Skrolycka fick ett återfall och väckte uppståndelse med sina griller?

Notbindarn Men det gjorde intryck på folk, och det var just den här dagen som Lars Gunnarsson varnades för, så det är kanske bäst han håller sig inomhus.

Sonen Är det därför han super till?

Notbindarn Ingen vet, men det pratas allmänt om att Jan i Skrolycka i all sin galenskap dock måste vara synsk.

Sonen Kommer han till kalaset?

Notbindarn Det vet man aldrig, han dyker upp rätt som det är, men jag skulle inte tro han kommer. Han sörjer sin dotter för djupt, och det blir värre nu när han blivit av med käppen och kasketten. Han har ingen värdighet kvar och har återgått till att bli dagsverkare men är mera spak än levande.

Sonen Finns det belägg för att han är synsk?

Notbindarn Det hände något märkvärdigt den senaste veckan. Den där reversen, du vet, på sjutton tusen riksdaler som jag fått av patron på Duvnäs och som inte kunde lösas in sedan den hade kommit bort?

Sonen Ja, vad är det med den? Har den kommit till rätta? Men den är väl förfallen nu? (*I det samma kommer Lars Gunnarsson in nykter med sin fruga.*)
Välkommen, Lars Gunnarsson! Jag hade hoppats särskilt att du skulle komma.

Lars Jag brukar ju inte missa det här kalaset en gång om året.

Sonen Förse dig. Bordet är fullt. Det finns brännvin också.

Lars Tack, jag ska nog ändå hålla mig nykter idag.

Sonen Fortsätt, far.

Notbindarn Jag skrev till brukspatron och krävde honom i alla fall men fick svaret att han låg för döden, och när han var död kunde boutredaren inte finna något om skulden i böckerna. Jag fick beskedet att det var omöjligt för dem att betala den om jag inte kunde visa fram reversen.

Sonen Och därför förblir du ruinerad.

Notbindarn Vänta bara. Jan i Skrolycka kom här förbi en dag och sa till mig bestämt att han visste att reversen fanns i lönnlådan i min klädkista. Han hade sett mig ta fram den i en dröm.

Sonen Fanns den där?

Notbindarn Jag sökte men fann ingenting. Då sa Jan att den låg på högra sidan. Där hitta jag då ett lönnfack som jag inte vetat om att fanns. Och där låg reversen.

Sonen Men den var väl förfallen?

Notbindarn Det skulle den nog ha varit med en annan gäldenär. Men jag rodde ner med den till den nya patronen på Duvnäs, och han förband sig genast att betala den.

Sonen Så mycket pengar på en gång?

Notbindarn Det var hans enda invändning. Så vi skrev en ny revers så länge på obegränsad tid. Här är den, för resten, om du inte skulle tro mig. (*tar fram en plånbok ur bakfickan och presenterar reversen.*)

Lars (har hört allt) Knappt har man gått utanför husknuten, och det första man får höra är nya rön om Jan i Skrolyckas tokerier. (*rycker åt sig en brännvinsflaska och sätter den direkt för munnen*)

Hustrun Nej, Lars! Du skulle ju vara nykter!

Lars Vet hut, käring! Jag dricker fan så mycket jag vill! Och nu vill jag dricka ut Jan i Skrolycka och hela hans elände ur mitt liv! (*super till*)

Notbindarn Han är oregerlig redan.

Sonen Stoppa honom!

Hustrun Du får inte, Lars! Inte idag!

Lars Håll käften, förbannade satkäring! Våga inte stoppa mig! Får man inte dricka som man vill på kalas är det bäst jag går och dricker ensam! (*gör sorti med flaskan*)

Nils Han är besinningslös. Se till att han inte kör av vägen åtminstone! (*Några karlar skyndar efter Lars ut.*)

Hustrun (brister ut i hysterisk gråt) Jag trodde han kommit över det! Han har hållit på så hela veckan! Och idag lovade han vara nykter, och så sätter han i gång igen och värre än någonsin!

Notbindarn Jag är rädd att han är utom all kontroll.

Nils Bara han inte kör ihjäl sig.

En karl (kommer tillbaka) Han kom undan. Han satte iväg i full fart med kärran. Ingen kan hinna upp honom.

Notbindarn Ta hand om hustrun där! Ja, den Jan i Skrolycka, han visste att inte komma hit idag. Fortsätt kalaset, gott folk! Ingenting har hänt – (*för sig själv*) ännu.

Scen 2. Hemma hos Jan.

Jan (i soffan, helt nere) Klara Gulla, hur kunde du ta ifrån mig min krona och spira! Vad gjorde jag för fel? Varför blev jag avsatt?

Katrinna (kommer in) Ska du inte till Ol'Bengtsas kalas idag?

Jan Nej, Katrinna. Jag stannar hemma. Jag är för förtvivlad. Jag är inte i form för något. Det känns som om domedagen var här.

Katrinna Det är verkligen mycket varmt. Jag är dock glad att du inte är kejsare längre, Jan.

Jan Det är inte jag, men det plågar mig mera att jag inte vet varför jag blev avsatt. Jag hade aldrig lämnat dig ändå, Katrinna.

Katrinna Bara därför kunde jag stå ut med att ha en kejsare till man.

Jan Men vad är det för ljud jag hör? Det är en kärra.

Katrinna Ja, jag hör den också.

Jan Den låter bekant på något sätt, och den kommer hitåt.

Katrinna (öppnar dörren och tittar ut, förfasar sig) Det är den gamle Bruningen från Falla! Det är Lars Gunnarssons vagn! Han har väl supit sig full på notbindarkalaset och vet nu inte vilken väg han tar. Oiiiiiiii!!!!!!! (*skriker*)

Jan (reser sig till hälften) Vad är det?

Katrinna Kärran är tom! Den är utan körsven!

Jan (tittar ut han med. Katrinna skriker igen. Jan tar hand om henne och omfamnar henne när hon vänder bort synen. Hästen och kärran hörs galoppera förbi.)

Katrinna Såg du! Han hängde bak på släp!

Jan Ja, det är inte han som kör ihjäl sig utan hästen som kör ihjäl honom. Och vi kan ingenting göra.
Kattrinna Vi måste slå larm!
Jan Ja, det måste vi göra. Jag måste nog bege mig till kalaset i alla fall. Alla är där.
Kattrinna Ack, min älskade Jan, och du varnade honom just för den här dagen!
Jan Nej, Kattrinna, det var Erik i Falla som gjorde det, men han gjorde det från andra sidan, och just sådana varningar, fastän de är de allvarligaste, brukar folk mest strunta i. (*går beslutsamt*)
Kattrinna Och du ser det och ingen tror dig. Ja du, Jan, det är mera klokhet i galenskap än vad någon kan fatta.

Scen 3. Kalaset (som scen 1)

Notbindarn Du kommer för sent, Jan. Lars Gunnarsson är redan död.
Jan Jag kom för att meddela att han kom körande förbi min stuga med sig själv på släp bakefter.
Nils Ja, han släpades till döds ända hem till sig. Han var död när han kom fram. Han tömde en hel brännvinsflaska på vägen och ramlade sedan av och fastnade i tyglarna. Det var ingens fel utom hans eget.
Jan Jag beklagar.
Nils Det gör vi alla.
Gammelmoran (*kommer fram med kasketten och silverkryckan*) Det var meningen att du skulle ha dem, Jan. (*sätter kasketten på hans huvud*)
Jan (*lyser upp*) Nu förstår jag dig, Klara Gulla! Jag gjorde fel i att förbjuda Stoll-Ingborg att fara med dig till Portugallien! Det hade jag ingen rätt att göra! Det är du som är kejsarinnan! Därför blev jag avsatt, och så fort jag fattar det återinstallerar du mig!
Notbindarn En sup, käre Jan?
Jan (*åter värdig*) Det tackar inte kejsar Johannes av Portugallien nej till, men han ber sedan att genast få avlägsna sig av respekt för den döde. Och det tycks ju snart bli begravningskalas igen. Vi får fortsätta då. Tack, alla mina goda hovmän och landshövdingar och snälla biskopar. Min fruga väntar. (*går*)
Nils Jan i Skrolycka är nog mera synsk än han själv vet om.
Notbindarn Och han är den enda kejsare vi har, så låt oss respektera honom för det. (*höjer sitt glas*) För den döde. Må det nu bli bättre tider för kejsaren.
Alla För kejsaren! (*alla dricker varandra till, och kalaset fortsätter.*)

Scen 4. Liljecronas hem.

Frun Välkommen, Kattrinna.
Kattrinna Jag kommer med den vanliga spånaden.
Frun (*inspekterar hennes arbete*) Det är väl för er att ni är så duktig att arbeta. Det är väl ni som försörjer er man nu för tiden?
Kattrinna Jan bjuder nog till, men han har aldrig haft krafter som en vanlig kroppsarbetare.
Frun Nu gör han väl i alla fall ingenting annat än bara springer omkring från gård till gård för att sjunga sin visa och visa sina stjärnor.
Kattrinna Frun får ursäkta honom. Han är gammal och har haft mycket sorg de sista åren. Han kan behöva lite frihet nu då han arbetat hårt i hela sitt liv.
Frun Det är ju gott att ni kan ta er olycka så lugnt, Kattrinna. Jag tycker annars att ni om någon borde försöka ta er man ur de där blå dunsterna som gör honom till

åtlöje över hela nejden. Får han hålla på så måste det ju sluta med att han sätts på dårhus.

Kattrinna (reser sig) Jan är inte stollig. Men Vår Herre har satt en skärm för ögonen på honom, så han ska slippa se det som han inte tål att se. Och det kan vi bara vara tacksamma för.

Frun Förlåt mig, Kattrinna, men vi oroar oss alla för hur det ska sluta. Men så länge det bara håller på är allt gott och väl. Och glöm inte, att här finns arbete åt er för hela året.

Kattrinna (brister ut i tårar) Tack, frun. Det är min enda glädje att sträva för honom. Han har blivit så märkvärdig med åren, att han är bliven mer än en människa. Men just därför kommer de väl och tar honom ifrån mig.

Frun (tröstar henne) Jag tror inte det är någon risk så länge ni håller efter honom.

Kattrinna Jag överger honom aldrig, och han lämnar aldrig mig heller.

Frun Ja, då är ju allt som det ska vara. *(tröstar henne)*

Akt V scen 1. Stugan i Skrolycka.

Kattrinna (åldrad, ihopsjunken, med huckle, sitter och arbetar vid spinnrocken)

(avbryter sig för att vila) Vad är det jag hör? Det kan väl inte vara möjligt? En fjäderkärra så här dags? Nej, det får inte vara sant. Inte efter alla dessa år. Det får inte vara hon som kommer *nu*.

(reser sig med möda och går till dörren och öppnar)

Klara Gulla (utanför) Kära mor, bli inte förskräckt! Det är ju jag!

Kattrinna (utanför) Ja, det ser jag nog, men det är femton år sen. Du skulle ha skrivit.

Klara (kommer in med Kattrinna, oigenkännlig, pussig och påsig i alldeles för överdådiga kläder) Jag vet, mor, men jag råkade illa ut då i början. Det har ni kanske hört?

Kattrinna Ja, så mycket vet vi. *(suckar)* Har du ingenting hört om oss?

Klara Vad skulle jag ha hört? Här är väl allt som vanligt? Samma gamla trånga stuga, samma hemtrevlighet i det lilla, samma anspråkslöshet och fattigdom... Jag har kommit för att äntligen ta er med mig härifrån. Din trältjänst är slut, mor. Jag är restauratris och sköter mathållningen på en stor ångbåt som går mellan Malmö och Lybeck, och nu har jag bostad i Malmö. Jag tänkte nog på att skriva ibland, men det var svårt att komma i gång igen. Jag tyckte det fick vara tills jag var så långt kommen att jag kunde ta er båda härifrån hem till mig. Nu är det ordnat, så nu kan jag ta emot er, och då var det roligare att själv hämta er än att skriva. Var är far?

Kattrinna Han är hos Gammelmoran och talar några tröstens ord med henne. Han kommer nog hem snart. Och du har ingenting hört?

Klara Nej, vad skulle jag ha hört? Jag visste ju att ni skulle få hjälp om det skulle bli för illa. Men mor, dina händer skakar. Ni måste ha haft det svårare än jag trott. Jag ville inte skicka hem småsummor som andra gör. Jag ville spara tills jag fick ett riktigt hem och kunde ta er med mig hem till mig.

Kattrinna Vi har inte behövt pengar. Det hade varit alldeles tillräckligt för oss om du bara hade skrivit.

Klara Förstör inte glädjen med min hemkomst nu, mor. Jag har en hel del matvaror med mig. Låt oss ställa till med kalas tills far kommer hem.

(Stojande barn hörs utanför.)

Kattrinna Jag tror han redan är här.

En barnröst (utanför) Kejsarinnan är kommen! Jag såg henne själv!

Klara (lätt oroad) Vad är det för barn som larmar här?

Kattrinna De hänger alltid fast vid Jan.

(Dörren öppnas och Jan visar sig i fullt ornat.)

Barn (skrattande) Kejsarinnan! Kejsarinnan!

Kattrinna (går till dörren bakom Jan) Schas, barn! Lämna oss i fred! (Barnens fnitter bara ökar. Kattrinna stänger dörren bakom Jan och kommer in.)

Klara (söker sig till Kattrinna) Vem är den där gubben, mor? Säg inte att det är far. Har han blivit tokig?

Kattrinna (torkar sig med förklädet) Ja.

Klara Är det för min skull?

Kattrinna Vår Herre ställde till det så av ren barmhärtighet. Han såg, att han hade det för svårt.

Jan (fastän åldrad och hopsjunken, ändå med kejsarlig värdighet) Välkommen, välkommen, du Klara, du Fina, du rika Gullborg!

(stöter tre gånger hårt i golvet med kejsarkäppen och börjar sjunga sin visa:)

Kejsarinnans fader
är så hjärtans glader.
Som tidningen haver sagt.
Österrike, Portugal,
Metz, Japan, som det var.
Bom, bom, bom, å rulla,
bom, bom.

Klara (har tytt sig helt förskräckt till Kattrinna, som för att gömma sig för Jan)

Få honom att sluta!

Kattrinna Nej, Klara, låt honom hålla på. Han har hållit på så nu alla de femton åren du varit borta.

Klara Far, du är ju helt väck! Vad menar du med att göra oss till åtlöje och kalla mig för kejsarinna?

Jan (gråter, helt borta av rörelse) Kejsarinnan Klara Fina Gulleborg av Portugallien, min egen dotter! Kommen tillbaka till oss efter sin långa exil som en vanlig enkel men desto finare dam. (breder ut armarna för att motta henne. Hon omfamnar gubben ömt.)

Klara Far, om jag bara vetat detta!

Kattrinna Nu vet du det.

Klara Ni måste härifrån.

Kattrinna Han kan inte klara sig någon annanstans. Här är han åtminstone lämnad i fred och till och med respekterad.

Klara Det ska Värmland till för att respektera en galning. Men du, mor, måste komma med mig. Har du slavarbetat för honom alla dessa femton åren?

Kattrinna Det var min glädje, och jag var lika stolt däröver som han alltid var över sin dotter.

Klara Mor, det är för mycket! Jag klarar inte detta.

Kattrinna Vi måste ta hand om honom.

Klara Ja, mor, men varken jag eller du kan stanna här.

Jan (försöker) Jag vet en som vill följa med dig tillbaka till Portugallien.

Klara Vem då?

Jan Din kusin Stoll-Ingborg. Utan henne hade jag aldrig kunnat förbli kejsare.

Klara Far, gå och lägg dig! Du är trött!

Kattrinna Kom, Jan. Du har varit ute hela dagen. Hur mårde Gammelmoran?

Jan Hon har det bra i sin senilitet. (Kattrinna leder ut Jan.)

Klara (gråter hejdlöst) Så mycket har jag inte gråtit som nertrampad på Stockholms gator som jag måste gråta här nu. Och ingen har sagt något! Inte ens riksdagsman Karl Karlsson i Storvik, som jag ändå litade på! Ville de skona mig eller lämna de mina i fred för mig och lämna mig åt mitt öde? Hade det då varit bättre att jag aldrig kommit tillbaka? Nej, aldrig. Hur galen och borta han än är så förblir han min far, och det är jag som svikit honom, utan att själv vilja det, medan han hellre blivit tokig än svikit mig. Hur hjärtlösa kan människor bli, som kan skratta åt sådant?

(gråter)

Scen 2. En vecka senare.

Kattrinna Jag vill inte, Klara Gulla.

Klara Du måste, mor. Det finns inget annat sätt.

Kattrinna Men att lura bort honom på det viset och sedan rymma bakom hans rygg – det känns så nedrigt.

Klara Lisa tar hand om honom när han kommer hem. Han får en trygg och lugn ålderdom, mor. Och du får det samma hos mig.

Kattrinna Du tvingar mig bort från honom.

Klara Ja, det gör jag. Något ska jag ha för att i femton år ha arbetat för att skaffa er ett hem. Kan jag inte få er båda med mig dit måste jag åtminstone få den ena.

Kattrinna Dock är det nästan mot mitt samvete.

Klara Mot mitt också. Kom nu. Allt hänger på att han inte upptäcker att vi gett oss iväg. Ångbåten väntar. (*får med sig Kattrinna*)

(*Efter en stund kommer Jan tårögd och flåsande.*)

Jan Jag visste det! De är inte här! Hon är bortrövad av sina svekfulla förförare Högmot och Hårdhet, Last och Lusta, och de kommer att föra henne till förintelsen!

Linnart Björnsson Vad vill du göra?

Jan Kvickt till ångbåten! Ännu är inte allting för sent! Vi kanske hinner varna dem! (*De skyndar sig iväg.*)

Scen 3. Bryggan.

(*Jan kommer fram.*)

Jan För sent! Vi hann inte i tid! De har farit! De lömska förförarna har vunnit över hennes hjärta, och hon har gett efter för bekvämlighetens lömska frestelse och fått Kattrinna med sig! Jag tillåter det inte! Jag är hennes far och ansvarig för hennes liv och själ, salighet och evighet!

(*hoppar och försvinner*)

Linnart Jan!

(*Folk kommer fram.*)

August Där Nol Han kan inte simma.

Notbindarn Där flyter hans kaskett och kejsarstav!

En annan Men själv är han borta.

Linnart Vi måste dragga!

(*Ångbåten kommer tillbaka.*)

Klara Far! Detta ville jag aldrig!

Kattrinna Jag visste det skulle sluta illa.

August Var lugna, mina damer. Vi får nog tag i honom.

Notbindarn Men kanske inte som levande.

Kattrinna (*förkrossad, ner på knä med knäppta händer*) Jan! Förlåt mig!

Klara Det var inte ditt fel, mor. Det var mitt. Men vi ska dragga tills vi hittar honom och ge honom en anständig begravning.

Kattrinna Vad hjälper det om han en gång är död?

August Sätt i gång, karlar. Vi ska hitta honom om vi så måste dragga genom hela Löven.

(*Karlarna sätter i gång. Damerna står kvar.*)

Scen 4. Bryggan. Klara ensam. Mörkare väder, sent i november.

Klara Du gäcker oss, far, men jag ger mig inte förrän jag fått dig i vigd jord. Jag vägrar låta dig vara kvar där nere i djupet i din fruktansvärda makt som obegravd och lössläppt ande. Jag släpper dig inte, far. Du har vunnit. Jag försökte lämna dig, men du höll mig kvar med att i stället lämna mig. Nu lämnar jag dig inte förrän jag återfunnit dig, och aldrig får du heller ner mig till din omätligt fria och djupa grav, där vi aldrig kan hitta dig, hur gärna jag än skulle flyta ut i din likkista på vågorna och låta mig försvinna tillsammans med dig, ty vi hör samman i livet som i döden, och jag ger mig inte förrän jag återfått dig ovan jord.

August Klara Gulla, din mor ligger döende i Skrolycka.

Klara Jag vet. Inget resultat av draggandet?

August Vi har draggat i varenda vik över hela sjön utan resultat.

Klara Vi skrattade åt honom som kejsare av Portugallien och tålde honom inte, och nu får vi lida honom som kejsare av dödsriket som straff. Nåväl, August, min mor går till honom, så jag går gå till henne.

August Vi fortsätter draggandet under tiden...

(Klara går.)

Scen 5. Stugan i Skrolycka.
Katrinna ligger för döden.

Katrinna Förlåt honom, dotter. Han älskade dig bara.

Klara Jag vet. Jag kan aldrig förlåta honom, för jag kan aldrig glömma honom.

Katrinna Vi tillhör honom alla, för han bara älskade oss och blev galen bara av kärlek, medan vi var dumma nog att inte ta den på allvar.

Klara Desto allvarligare är den nu när vi tror oss ha förlorat den och den ändå fortsätter och hänger kvar.

Katrinna Det är dödens mysterium. Döden har alltid lurat oss alla med att aldrig vara någon riktig död.

Klara Tror du han skrattar åt oss där på andra sidan?

Katrinna Nej, han bara älskar. Det fanns aldrig ett varmare och ömmare hjärta, Klara Gulla, och det klappade bara för dig.

Klara Hur skall vi återfå honom?

Katrinna Vi har aldrig förlorat honom. Det är han som vunnit oss, och nu kan vi aldrig annat än tillhöra honom. Jag ska hälsa honom, dotter, att du fortfarande älskar honom.

Klara Gör det, mor. Jag ska försöka bli en bättre flicka.

Katrinna Du var alltid den bästa i världen.

Klara Fastän jag råkade i olycka?

Katrinna Desto mer just därför.

Klara Jag önskar jag kunde vara hos er.

Katrinna Lev kvar och fortsatt att hedra oss. Det var det enda vi någonsin hoppades på av dig.

Klara Jag ska hedra er och älska er så länge jag lever.

Katrinna Då blir Jan glad. *(dör)*

Klara (gråter med huvudet mot bädden) Förlåt mig! Förlåt mig!

August (kommer in, försiktigt) Är det förbi?

Klara Ja, August. Hon har gått till Jan.

August Det var märkvärdigt. Vi har just fått upp kroppen. Nu kan de begravas tillsammans.

Klara Å, August! Det var fars mening! Han ville inte gå bort ensam. Nu får han Kattrinna till sällskap och blir försonad med mig, som stannar kvar för att alltid hedra dem.

August Ingen har hedrat sin far och sin moder som du, Klara, med att så målmedvetet arbeta för deras bästa i femton år.

Klara Tack, August. Tror du jag kan visa mig i bygden nu utan att folk pratar om mig och barnen kallar mig 'kejsarinna' med löje och flin?

August För din fars skull, Klara Gulla, är du redan den högst respekterade damen i socknen. Du är fortfarande som den dagen du tog på dig din röda klänning.

Klara Livet är oss alla till skänks, August, men det kommer an på oss att inte bara ta emot det utan även vara tacksamma för det och göra något vackert av det. Ingen gjorde livet vackrare än min far.

August Och han gjorde dig, Klara Gulla, och trots dina prövningar är du fortfarande vackrast av alla.

Klara Lidandet, tårarna och kärleken förädlar och förskönar allt som lever. Allt som gör ont förhöjer livet genom att man överlever det och höjer sig över det.

August Alla vill träffa dig, Klara Gulla, och betyga dig sin vördnad för din fars skull, som nu får Värmlands enda kejsargrav genom dina oförtröttliga ansträngningar.

Klara Ändå hade han förtjänat något mycket bättre.

August Jag tror han är nöjd med dig trots allt.

Klara Jag önskar jag kunde säga det samma om mig, men jag får väl vara nöjd med att jag åtminstone kom tillbaka och inte för sent om än det var väl sent.

August Ingenting är någonsin för sent, Klara, bara man inte uteblir.

Klara Tack, August. För mig till prästen, så får vi börja planera för tidernas högtidligaste och värdigaste begravning.

(August Där Nol eskorterar Klara ut.)

Slut.

Virhamn 12.6.2007

"Kejsarn av Portugallien" är väl Selma Lagerlöfs suveränaste mästerverk, och det var med bävan jag närmade mig det för att våga mig på en dramatisering.

Då pjäsen omspanner 15 år (av bokens 33) bör något sägas om hur karaktärernas utveckling bör markeras sceniskt. Jan behöver inte förändras mycket mer än att han i akt V är böjdare och gubbigare. Kattrinna är den vars åldrande tydligast borde framträda. När Klara Gulla kommer tillbaka ska hon helst vara helt oigenkännlig som den tidigare Klara för att under de sista scenerna alltmer återgå till att bli igenkännlig som den ursprungliga Klara, såsom även Selma själv avser att visa i romanen.